

Titel: Bibelsk eksegesi , Faustlæsninger, dogmatik, m.m.

Citation: "Bibelsk eksegesi , Faustlæsninger, dogmatik, m.m.", i *Søren Kierkegaards Skrifter*, Bd. K27, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Tonny Aagaard Olesen; Steen Tullberg, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2011 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-p247-kom-shoot-id24d33ef1-d227-43ad-b895-fdec2041f1d3.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K27

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

◀ **I Almindelighed antager man ... Indtryk hans Brev til dem havde gjort** : sammentrængt referat af følgende stykke i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche durch die Apostel, als selbstständiger Nachtrag zu der allgemeinen Geschichte der christlichen Religion und Kirche* bd. 1-2, Hamborg 1832-33 (forkortet *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche*); bd. 1, s. 332, l. 5 - 333, l. 6. Værket foreligger i to ligelydende versioner, men med forskellig mængde tekst pr. side; i den mere komprimerede version er der tale om bd. 1, s. 226, l. 17 - 227, l. 4. – **Timotheus**: Paulus' mest betroede medarbejder; ledsager på sidste del af Paulus' anden missionsrejse, medafsender af de fleste af hans breve (2 Kor, Fil, Kol, 1 og 2 Thess, Filem) og modtager af to breve fra ham; blev ordineret og indsat af Paulus som leder af menigheden i Efesos. – **P.:** Paulus, den betydeligste skikkelse i den ældste kristendom. Født i Tarsus i Lilleasien; hellenistisk jøde; uddannet farisæer; deltog i forfølgelser af de jødiske landsmænd, der var kommet til tro på Jesus som Kristus. Oplevede o. 40 e.Kr. en kaldelse, hvor den opstandne Kristus viste sig for ham; forkyndte fra da af evangeliet om Kristus, især for ikke-jøder, og synes her at have været grundlæggeren af en mission, hvor der ikke samtidig fordredes overgang til jødedommen. Blev formentlig henrettet o. 65 under den rom. kejser Neros forfølgelser af de kristne efter Roms brand. Paulus er kendt på første hånd fra en række breve, skrevet i årene 51-55 og optaget i NT. De 13 breve, der i NT er overleveret under Paulus' navn, blev på SKs tid almindeligvis alle anset for ægte; i dag regnes normalt kun de syv eller ni for ægte, heriblandt Første Thessalonikerbrev, der er det ældste skrift i NT, samt Romerbrevet, de to Korintherbreve og Galaterbrevet. I de fire sidstnævnte breve fremtræder Paulus som en apostel, der hævder at have sit kald og dermed sin autoritet umiddelbart fra Gud og fra den opstandne Kristus. Apostlenes Gerninger, som er den anden store kilde til viden om Paulus, afspejler efter nutidens opfattelse en senere tids billede af hedningeapostlen. – **Corinth**: el. Korinth, gr. by, beliggende ved landtangen mellem Peloponnes og det nordlige Grækenland; på NTs tid hovedstad i den rom. provins Akaja. If. ApG 18,1-18 grundlagde Paulus den kristne menighed i Korint på sin anden missionsrejse. – **Macedonien**: el. Makedonien; på NTs tid en selvstændig rom. provins, beliggende N for provinsen Akaja. – **Efesus**: el. Efesos, by i det vestlige Lilleasien, på NTs tid under rom. herredømme. Paulus var to gange i Efesos, dels på sin anden, dels på sin tredje missionsrejse, jf. ApG hhv. 18,19-21 og 19,1-10. – **Titus**: en af Paulus' betroede medarbejdere og rejseledsagere; if. Tit 1,4 mødte Titus kristendommen gennem Paulus, og if. Tit 1,5 blev han af Paulus efterladt på Kreta for at ordne menighedsforholdene dér.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 1

◀ **Bleek derimod antager ... at 2 Corinthier refererer sig til** : sammentrængt referat af følgende stykke i note 1 i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche* bd. 1, s. 333, l. 15-30 / s. 227, l. 13-27. – **Bleek**: Friedrich Bleek (1793-1859), ty. evangelisk teolog; fra 1829 prof. i Bonn. Her sigtes til hans afhandling »Erörterungen in Beziehung auf die Briefe Pauli an die Korinther« i *Theologische Studien und Kritiken. Eine Zeitschrift für das gesammte Gebiet der Theologie*, udg. af C. Ullmann og F.W.C. Umbreit, årg. 1830, 3. hefte, bd. 2, Hamborg 1830, s. 614-632. – **2 Corinthier**: 2 Korintherbrev.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 5

◀ **Hermed synes da ogsaa Act: 19, 22 ... Timothei Reise** : excerpt fra note 1 i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche* bd. 1, s. 333, l. 11-13 / s. 227, l. 9-12. – **Act**: forkortelse for Acta (lat., gerninger), gængs forkortelse for Acta Apostolorum, Apostlenes Gerninger.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 8

◀ **Efter at P. havde opholdt sig i Ephesus ... til Illyrien** : frit referat af følgende stykke i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche* bd. 1, s. 342, l. 12-16 / s. 233, l. 10-14. Tidsangivelserne er SKs. – **Illyrien**: på NTs tid rom. provins N for Makedonien.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 10

◀ **2 Cor: 10, 14. 15. 16 synes ... forkyndt Læren selv i Illyrien** : frit referat af note 3 i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche* bd. 1, s. 342f. / s. 233. – **Achaia**: el. Akaja (171,1). – **αχρη**: gr. (áchri). – **P.:** Paulus (171,1).

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 11

◀ **Naar man kunde ... Felix Afgang og Festus Tiltræden ... indtræffe nogle Aar før** : excerpt fra note 1 i A. Neander *Geschichte der Pflanzung und Leitung der christlichen Kirche* bd. 1, s. 364-366, l. 11 (i noten) / s. 248-249, l. 17 (i noten). – **Felix**: rom. statholder i Palæstina, kendt for sit vilkårlige og blodige regime. – **Festus**: rom. statholder over Judæa 59 el. 60 - 62 e.Kr. – **Josephus**: Titus Flavius Josefus (37-100 e.Kr.), jødisk historieskriver. Neander henviser her til Josefus' *Archaeologia Judaica* (el. *Antiquitates Judaicae* (Jødiske antikviteter el. Den jødiske historie)), 20. bog, kap. 8, 9. – **Pallas**: magtfuld leder af det kejserlige finansvæsen under den rom. kejser Claudius; bror til Felix; blev i 55 e.Kr. fjernet fra sin stilling af kejser Nero. – **Nero**: Nero Claudius Cæsar (37-68), rom. kejser 54-68 e.Kr. – **terminus ad quem**: lat. betegnelse for tidspunktet, indtil hvilket noget må regnes. – **Tacitus**: Publius Cornelius Tacitus (o. 55-120 e.Kr.), rom.

historieskriver, prætor og konsul. Neander henviser til *Annales* (Årbøger), 14. bog, kap. 65. – **Claudius:** Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus (10 f.Kr. - 54 e.Kr.), rom. kejser 41-54 e.Kr. – **Schrader:** Karl Schrader (fødsels- og dødsår ikke identificeret), ty. evangelisk teolog, præst; dr.theol. Her henvises til hans bog *Der Apostel Paulus. Erster Theil, oder Chronologische Bemerkungen über das Leben des Apostels Paulus*, Leipzig 1830. – **Poppæa:** Poppæa Augusta Sabina (d. 65 e.Kr.), fra 62 rom. kejserinde som kejser Neros anden hustru, inden da hans elskerinde. – **Josephi Ord:** Neander henviser til Josefus' *Archaeologia Judaica* (el. *Antiquitates Judaicae*), 20. bog, kap. 8, 1. – **κατα τον καιρον τουτου:** Neander har: »κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτου«, gr., omkring denne tid.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 15

◀ **uden at (...) jo** : som ikke.

I trykt udgave: Bind 27 side 171 linje 33

◀ **gjækkende** : drillende.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 1

◀ **noli me tangere** : lat., rør mig ikke; citat fra Joh 20,17 i den lat. oversættelse Vulgata, hvor Jesus siger dette til Maria Magdalene, da han møder hende efter opstandelsen.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 1

◀ **m. H.** : mine herrer.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 2

◀ **ville** De: vil.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 4

◀ **»procul o procul este profani«** : lat., »bort, bort I uindviede«; ord sagt af Sibyllen, Apollons orakelpræstinde i Cumae, i den rom. digter Vergils *Æneide*, 6. bog, v. 258, i *P. Virgillii Maronis opera*, udg. af J. Baden, bd. 1-2, Kbh. 1778-80; bd. 2, s. 75. Jf. *Virgils Æneide*, overs. af J.H. Schønheyder, bd. 1-2, Kbh. 1812; bd. 1, s. 263, hvor udtrykket gengives: »Bort, bort Vanhellige!«

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 5

◀ **udbasunet** : el. udbasuneret, proklameret.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 7

◀ **Studenterforeningen** : stiftet 1820 i studentermiljøet på kollegiet Regensen i København, var hjemsted for studenters samvær og skabte rammen om forskellige aktiviteter som foredrag, koncerter og fester; foreningen havde også et stadigt voksende bibliotek, hvorfra medlemmerne kunne låne bøger. Studenterforeningen holdt først til i lejede lokaler i Købmagergade og fra o. 1830 i ejendommen på hjørnet af Boldhusgade og Admiralgade; i dec. 1835 erhvervede den en ejendom (Peschiers Gård) i Holmens Kanal. SK var medlem af Studenterforeningen fra nov. 1833 til jan. 1839, se kommentaren til SKS 27, 189,8.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 10

◀ **sympathetisk** : egl. 'samtidig', medlidende, medfølelse.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 12

◀ **Den** : If. journaloptegnelsen BB:14, dateret 3. dec. 1836, i SKS 17, 104-106, sigtes der til August Koberstein *Ueber das wahrscheinliche Alter und die Bedeutung des Gedichtes vom Wartburger Kriege, ein litterar-historischer Versuch*, Naumburg 1823, ktl. 1742 (forkortet *Ueber das wahrscheinliche Alter und die Bedeutung des Gedichtes vom Wartburger Kriege*). I bogen undersøger Koberstein de historiske forhold bag digtkredsen *Sängerkrieg auf der Wartburg* fra o. 1260. Se kommentarerne til BB:14.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 16

◀ **om j: s: m: sig** : om jeg så må sige.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 19

◀ **specifique** : fr., særegen; ejendommelig, karakteristisk.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 20

◀ **en Goethisk poetisk Udvikling** : en digterisk fremstilling af den ty. digter, dramatiker, essayist, jurist, statsmand og naturvidenskabsmand Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832).

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 22

◀ **hans F** : J.W.Goethes tragedie *Faust* (1. del, 1808, og 2. del, 1831 (172,35), jf. ktl. 1669: *Faust. Eine Tragödie von Goethe. Beide Theile in Einem Bande*, Stuttgart og Tübingen 1834.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 23

◀ **derom sen**: senere.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 24

◀ **en højere Concentricitæt** : en højere enhed (ideen), hvor de to cirkler har fælles centrum; modsat ekscentricitet, dvs. afvigende fra midtpunktet, jf. kommentarerne til BB:14.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 25

◀ **i den phænomenologiske Excentricitæt** : i den verden af mangfoldige og i tid og rum udsprede fænomener (tilsyneladelser, modsat ideen), der søger bort fra midtpunktet, jf. kommentarerne til BB:14.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 26

◀ **cfr. Tieck. i denne Bog** : henviser formentlig dels til den udaterede optegnelse BB:6, dels til de to daterede optegnelser BB:10, fra 19. sept. 1836, og BB:11, fra 22. okt. 1836, i SKS 17, 76 og 91. I BB:6 citerer SK en passage fra første del af *Phantasia*, trykt i *Ludwig Tieck's Schriften* bd. 4, Berlin 1828, s. 129. I BB:10 noterer SK, at han har fundet en bemærkning om Goethes virksomhed som leder af teatret i Weimar i »Die verkehrte Welt. Ein historisches Schauspiel in fünf Aufzügen« i anden del af *Phantasia*, trykt i *Ludwig Tieck's Schriften* bd. 5, 1828, s. 462. Og i BB:11 noterer SK eksempler på det faustiske som det sanselige, der vil tilfredsstilles, i andet afsnit af »Der getreue Eckart und der Tannenhäuser. In zwei Abschnitten. 1799« i første del af *Phantasia*, trykt i *Ludwig Tieck's Schriften* bd. 4, s. 199-213, fx s. 202, og desuden mindelser om Goethes *Faust*, fx s. 210. Se i øvrigt kommentarerne til de tre optegnelser. – **Tieck**: Ludwig Tieck (1773-1853), ty. forf., oversætter og udgiver.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 31

◀ **hvad Forf: ikke har seet ... Goethe har skrevet en anden Deel af F.** : J.W. Goethes *Faust. Der Tragödie zweiter Theil in fünf Acten. / (Vollendet im Sommer 1831.)* udkom posthumt som bd. 1 i *Goethe's nachgelassene Werke*, svarende til bd. 41, 1832, i *Goethe's Werke. Vollständige Ausgabe letzter Hand* bd. 1-60, Stuttgart og Tübingen 1827-42 (ktl. 1641-1668, bd. 1-55, 1828-33) (forkortet *Goethe's Werke*). Anden del af Goethes *Faust* udkom altså ni år senere end Kobersteins bog (172,16). Senere end Kobersteins bog udkom i øvrigt også »Helena / klassisch-romantische Phantasmagorie. / Zwischenspiel zu Faust«, der blev udgivet i *Goethe's Werke* bd. 4, 1827, s. 229-307, og som siden kom til at udgøre anden dels 3. akt, samt de to tredje dele af anden dels 1. akt, som Goethe offentliggjorde i forlængelse af første del i *Goethe's Werke* (172,35) bd. 12, 1828, s. 249-313, afsluttet med følgende parentetiske bemærkning: »(Ist fortzusetzen.)«

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 35

◀ **F.** : Faust. I renskriften i BB:14 har SK skrevet 'Individet', se SKS 17, 105,33

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 36

◀ **Klingsor** : litterær figur, der optræder som troldmand i den ty. digter og minnesanger Wolfram von Eschenbachs episke ridderdigt *Parzival* (fra o. 1210, jf. ktl. 1635, en udgave fra 1836). I *Sängerkrieg auf der Wartburg* er Klingsor el. Klinsor konge af Ungarn, en troldmand, der under en ordkamp forsøger, med Djævelen i ryggen, at tilintetgøre den fromme Wolfram v. Eschenbachs argumenter for kristendommen. Se A. Koberstein *Ueber das wahrscheinliche Alter und die Bedeutung des Gedichtes vom Wartburger Kriege* (172,16), s. 56f., som SK citerer i BB:14, i SKS 17, 104,25 - 105,2. Jf. kommentarerne til BB:14.

I trykt udgave: Bind 27 side 172 linje 38

◀ **det bibelske Udtryk den var i Begyndelsen** : sigter til Joh 1,1-2, hvor det hedder: »I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Det var i Begyndelsen hos Gud« (NT-1819). 'Ordet' er her en gengivelse af det gr. λόγος (lógos), der også kan betyde: princip, idé.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 7

◀ **vælt** : væltet.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 9

◀ **den** : tiden, jf. renskriften i BB:14, i SKS 17, 106,9.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 16

◀ **umsigtig** : ty., eftertænksom, forsigtig.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 21

◀ **den barnlig fromme Wolfram og den snedige Klingsor** : 172,38.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 28

◀ **seirede ogsaa Chrstd. ... kun en Livsanskuelse ... en Kamp** : se fx Ef 6,10-12, hvor Paulus skriver: »I øvrigt, vær stærke i Herren og i hans mægtige styrke. Ifør jer Guds fulde Rustning, så I kan holde stand mod Djævelens snigløb. Thi for os står kampen ikke mod kød og blod, men mod myndigheder og magter, mod verdensherkerne i dette mørke, mod ondskabens åndemagter i himmelrummet.« Jf. også det klassisk dogmatiske udtryk 'ecclesia militans' (lat., 'den stridende kirke') i modsætning til 'ecclesia triumphans' (lat., 'den triumferende el. sejrende kirke'), hvor 'ecclesia militans' betegner en kirke, der er i strid med verden (jf. Ef 6,12), og som altid vil være underlagt en sådan strid indtil Kristi genkomst; først da vil kirken sejre og blive 'ecclesia triumphans' (jf. Hebr 12,23).

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 29

◀ **Digtet** : den anonyme digtkreds *Sängerkrieg auf der Wartburg* fra o. 1260, der indeholder en række digte i forskellig versform, fordelt på to dele («Das Fürstenlob» og «Das Rätselspiel»). Digtene omhandler den sangerdyst, der i 1206-07 skal have fundet sted på landgreve Hermann I af Thüringens borg, og som blev udkæmpet af kendte minnesangere; yderligere oplysninger, se kommentaren til BB:14.

I trykt udgave: Bind 27 side 172m linje 1

◀ **Schill.** : formentlig Friedrich Schiller (1759-1805), ty. digter og filosof. Hvad der sigtes til, er ikke identificeret; men måske kan der være tænkt på Schillers afhandling »Ueber naive und sentimentalische Dichtung«, sml. Papir 218, fra marts 1836, i SKS 27, 161f., med kommentarer.

I trykt udgave: Bind 27 side 172m linje 5

◀ **F.** : Faust.

I trykt udgave: Bind 27 side 172m linje 8

◀ **K.** : kirke.

I trykt udgave: Bind 27 side 172m linje 9

◀ **Tvesidethed** : dobbeltsidighed, spaltethed.

I trykt udgave: Bind 27 side 173m linje 9

◀ **hvad Schlegel bemærker om de 3 Arter Tragoedier** : sigter formentlig til Fr. Schlegels tredeling i *Ueber das Studium der griechischen Poesie* (1795-96), trykt i *Friedrich Schlegel's sämtliche Werke* bd. 1-10, Wien 1822-25, ktl. 1816-1825; bd. 5, 1823, s. 5-218. I forordet foreslår han at skelne mellem den objektive (dvs. den antikke, græske), den interessante (dvs. Shakespeares) og den franske (dvs. Corneilles, Racines og Voltaires) tragedie, s. 22f. Og i kap. 1 udfolder han nærmere forholdet ml. de to første med udgangspunkt i Shakespeares *Hamlet* (o. 1600), s. 63-70. – **Schlegel**: Friedrich Schlegel (1772-1829), ty. kritiker, forf. og filosof; konverterede i 1808 til katolicismen og trådte i tjeneste ved det østrigske hof.

I trykt udgave: Bind 27 side 173m linje 17

◀ **Affødningen af samme ... for os og i vor Aand** : da. gengivelse af følgende stykke i § 24 i »II. Vom Inhalt der Dogmatik« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, 2. på ny udarbejdede udg., Berlin 1827 [1819], ktl. 644, s. 14, l. 18-21. – **Affødningen**: Marheineke har 'das Erzeugen'. – **samme**: religionen.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 35

◀ **Det sande Begreb om det Positive ... forsaavidt den er ført dertil** : da. gengivelse af følgende

stykke i § 25 i »II. Vom Inhalt der Dogmatik« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 15, l. 4-12. – **Sandværen:** Marheineke har 'Wahrseyns'. – **Guds Erkjendelsen:** Marheineke har 'das Erkennen Gottes'.

I trykt udgave: Bind 27 side 173 linje 39

◀ **Herpaa beroer ... ved denne Aabenbaring først selv er** : fri da. gengivelse af følgende stykke i § 26 i »II. Vom Inhalt der Dogmatik« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 15, l. 14-19.

I trykt udgave: Bind 27 side 174 linje 9

◀ **Men netop fordi Gud vil være kjendt ... (cogitare af cogere)** : fri da. gengivelse af følgende stykke i § 26 i »II. Vom Inhalt der Dogmatik« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 15, l. 22-28. **vil være kjendt:** Marheineke har: »will erkannt seyn«. – **forraader sig:** røber sig, giver sig til kende. – **cogitare:** lat., at tænke. – **cogere:** lat., at drage slutning.

I trykt udgave: Bind 27 side 174 linje 15

◀ **Alle Religions-lærdomme ... han i Sandhed er erkjendt** : forkortet da. gengivelse af følgende stykke i § 28 i »II. Vom Inhalt der Dogmatik« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 16, l. 11-15. – **i vor Tænken:** Marheineke har: »in unserm Denken und womit sie uns überzeugt«.

I trykt udgave: Bind 27 side 174 linje 21

◀ **§ 4. Skepticismen ... den negativ-dialectiske Bevægelse** : da. gengivelse af følgende stykke i § 4 i »I. Begriff und Nothwendigkeit der Wissenschaft« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 4, l. 28 - s. 5, l. 3. – **Sk.:** skepticisme.

I trykt udgave: Bind 27 side 174 linje 26

◀ **Troen har sin Virkelighed ... dette sin Sandhed i Troen** : da. gengivelse af følgende stykke i § 8 i »I. Begriff und Nothwendigkeit der Wissenschaft« i »Einleitung« til Ph. K. Marheineke *Die Grundlehren der christlichen Dogmatik als Wissenschaft*, s. 6, l. 31 - s. 7, l. 1.

I trykt udgave: Bind 27 side 174 linje 35

◀ **Evangelium Mathæi** : lat., Matthæus' Evangelium. Om H.N. Clausens (176,13) forelæsninger over de tre synoptiske evangelier, se tekstredegyrelsen, s. 383.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 1

◀ **Til 2, 23 cfr hosliggende Seddel** : En sådan seddel synes ikke at forekomme i SKs papirer.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 2

◀ **3, 2. Denne Form β. των ουρανων ... β: med Underforstaaelse af Θεου** : excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Biblischer Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments zunächst für Prediger und Studierende* bd. 1-2, 3. forbedrede udg., Königsberg 1837-38 [1830-32], bd. 3, 2. forbedrede udg., Königsberg 1840 [3,1-2, 1835-36], bd. 4, 1. udg., Königsberg 1840, ktl. 96-100 (forkortet *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments*); bd. 1, s. 158, l. 19-21. – **β. των ουρανων:** Olshausen har: »βασιλεία τῶν οὐρανῶν«, gr. (basileía tēn ouranēn), egl. 'himlenes rige', »Himmeriges Rige« (NT-1819). – **lignende Former:** Olshausen har 'der gewöhnlichere Ausdruck'. – **β: επουρανιος:** Olshausen har: »βασιλεία ἐπουράνιος«, gr. (basilía epouránios), himmelske Rige. – **β: του Θεου, του Χρ:** Olshausen har: »βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ«, gr., Guds, Kristi rige.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 3

◀ **Ideen om et saadant Guds Rige ... Chr. bliver ... kaldet en Konge** : sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 158, l. 26 - s. 159, l. 1. – **Tilstand:** Olshausen har 'heilige Zustand der Dinge'. – **Chr.:** Olshausen har 'Messias'.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 6

◀ **I Ideen om et Rige ... Guds Villies Herredømme ... begrundet** : excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 159, l. 5-23. – **Guds Villie:** Olshausen har 'der göttliche Wille'. – **β. του Θεου:** 175,3. – **β: της αμαρτίας:** Olshausen har:

»βασιλεία τῆς ἁμαρτίας«, gr. (basileía tēs hamartías), syndens rige. – **dens Fortgang i Tiden:** Olshausen har 'ihre Fortbewegung durch den Lauf der Zeiten'. – **Det Gl. T:** Olshausen har: »Die prophetischen Mittheilungen«.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 11

◀ **I det N. T skilles tydelig ... i de Troende. saal. Luc: 17, 21** : sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 160, l. 3-11. – **Frelserens Person:** Olshausen har 'die Person des Erlösers'. – **saal.:** således. – **Luc: 17, 21:** sigter til, at Jesus i Luk 17,21 siger: »Guds Rige er inden i Eder« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 22

◀ **I udvortes Henseende ... et tilkommende Rige** : excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 160, l. 12-14.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 25

◀ **Med Hensyn til dette Udv: ... snart til et Individuum snart til Mskslægtens Totalitet** : sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 160, l. 19 - s. 161. l. 12. – **den Kreds:** Olshausen har 'der Kreis des Lebens'; i øvrigt skriver han, at det kun er 'einmal' i NT, at denne kreds bliver opfattet, 'in seiner sichtbaren Erscheinung', 'als äußere Gemeinschaft'. – **β: τ: Θ:** Olshausen har: »βασιλεία τ. Θ.«, dvs. βασιλεία τοῦ Θεοῦ (175,3). – **Parousie:** nærværelse, tilstedeværelse; genkomst. – **Mskslægtens:** menneskeheden.

I trykt udgave: Bind 27 side 175 linje 27

◀ **Ideen om Guds Rige ... raa Chiliasmus ... Alexandrinerne** : excerpt fra kommentaren til Matt 3,2 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 161, l. 26 - s. 162. l. 1. – **Pharisæerne:** Farisæerne udgjorde en af de mest indflydelsesrige bevægelser i den antikke jødedom i hellenistisk-rom. tid, dvs. fra o. 100 f.Kr. til Jerusalems ødelæggelse i 70 e.Kr. De lagde vægt på en nøje overholdelse af Moseloven, herunder også det kompleks af renhedsforskrifter, der angik præsteskabet; ud fra Moseloven skabte de en omfattende mundtlig tradition for udlægning af dens bud, kaldet 'fædrenes' el. 'de gamles overlevering'. De troede desuden på de dødes opstandelse til dom og på mellemvæsner, engle. Deres antal på Jesu tid skal have været o. 6.000. – **uddannede (...)** sig: Olshausen har 'bildete sich'. – **den gnostiske Idealisme:** sigter til gnosticisken, en fællesbetegnelse for en lang række eklektiske, ofte dualistiske kristne og jøde-kristne sekter i de første årh. e.Kr. Gnostikerne lagde vægt på religiøse oplevelser, der afslørede den skjulte viden (gnosis), som kunne frelse mennesket. – **Chiliasmus:** egl. læren om og troen på et forestående Kristi tusindårsrige på jorden med støtte i Åb 20,1-6 og 1 Kor 15,20-28; udtrykket betegner her bredt en sværmerisk forventning om et (nærtforestående) tusindårsrige. – **Alexandrinerne:** sigter til de kirkefædre, der udgik fra den teologiske kateketskole, der efter filosofskolernes forbillede blev grundlagt i Alexandria i det 2. årh.; her udvikledes den første kristne videnskab under indflydelse af platonsk og gnostisk filosofi.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 3

◀ **Bjergprædikenen** : betegnelse for Matt 5-7, jf. Matt 5,1-2, hvor det fortælles: »Men der [da] han [Jesus] saae Folket, steg han op paa et Bierg; og der han havde sat sig, gik hans Discipler til ham. Og han oplod sin Mund, lærte dem, og sagde (...)
« (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 11

◀ **den maa ikke betragtes som holden under denne Form** : excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 195, l. 11-13.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 12

◀ **cfr Clausens Tab: synop:** : jf. H.N. Clausen *Quatuor evangeliorum tabulae synopticae* [Synoptisk tavle over de fire evangelier], Kbh. 1829, ktl. 467, nr. XXXIII, s. 37-43. – **Clausens:** Henrik Nicolai Clausen (1793-1877), da. teolog og politiker; dr.phil. et theol., fra 1822 ekstraordinær og fra 1830 ordinær prof. i teologi (dogmatik) ved Københavns Universitet.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 13

◀ **Mth: føier til et bestemt Factum ... nødsaget ham til at stige op igjen** : excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 196, l. 17 - s. 197, l. 3. – **Adskilligt beslægtet:** Olshausen har 'verwandte Redeelemente'. – **L:** Lukas, refererer til parallelberetningen i Luk 6,17-49. – **de 12:** de tolv disciple, som Jesus kaldte apostle, jf. Luk 6,13.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 14

◀ **Hos Mth: viser Chr: Tale sig ... μετανοια og præke Naaden** : excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 197, l. 16-21. – **en nyere Lovgivning**: Olshausen har 'eine zweite Gesetzgebung'. – **den sinaitiske**: sigter til lovgivningen på Sinaj Bjerg, hvor Moses modtog de to tavler med de ti bud, se 2 Mos 20-24, især 20,1-17. – **μετανοια**: gr. (metánoia), omvendelse.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 23

◀ **Hos L: kan man finde en Traad ... til denne rene K. (35-38)** : excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 198, l. 1-10. – **L**: Lukas. – **4 Ulykker**: Olshausen har 'vier Wehe', jf. Luk 6,24-26. – **K**: kærlighed.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 27

◀ **Nu gjør L: ligesom Holdt ... maatte de selv optage det i sig** : sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 198, l. 13-27. – **L**: Lukas. – **Chr**: Olshausen har 'Erlöser'.

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 32

◀ **V. 40 synes ikke rigtigt at passe ... ikke over Læremesteren.**◀ : sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 198, l. 32 - s. 199, l. 15. – **μητι δυναται τυφλος τυφλον οδηγειν**: Olshausen har: »μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖν«, gr., »monne en Blind kunne lede en Blind?« Luk 6,39 (NT-1819). – **καρφος**: Olshausen har: »κάρφος«, gr. (kárphos), splint. – **Pharisæerne**: 176,3. – **διδασκαλος**: Olshausen har: »διδάσκαλος«, gr. (didáskalos), lærer. – **Pharisæerne kunne**: Olshausen har: »Gesetz und Pharisäer können«. – **thi Disciplen er ikke over Læremesteren**: jf. Luk 6,40; Olshausen har: »und der vollendete Schüler ist nur dem Lehrer gleich«, og fortsætter Jesu tænkte tale: »erwählt euch vielmehr mit entschiedenem Ernst mich, den neuen Lehrer, dann werdet ihr nicht blinde Blindenleiter bleiben, sondern im Licht der Lebendigen wandeln.«

I trykt udgave: Bind 27 side 176 linje 36

◀ **Hos Mth: findes ogsaa Eenhed ... εσεσθε ουν υμεις τελειοι (v. 48.)** : frit sammentrængt excerpt fra kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 199, l. 18 - s. 200, l. 8. – **Chr**: Olshausen har 'Erlöser'. – **Forskjellen mell. Loven og Ev.**: Olshausen har 'der Gegensatz vom A. und N. T.' – **almdl**: almindelige. – **εσεσθε ουν υμεις τελειοι**: Olshausen har: »ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι«, gr., »Værer da fuldkomne« Matt 5,48 (NT-1819).

I trykt udgave: Bind 27 side 177 linje 5

◀ **I 6 Cap** : begyndelsen af den følgende passage i kommentaren til Matt 5,1 i H. Olshausen *Commentar über sämtliche Schriften des Neuen Testaments* bd. 1, s. 200, l. 8-13: »Im sechsten Capitel geht sodann der Evangelist (mit Rückblick auf 5, 20.) in der Vergleichung der alt- und neutestamentlichen Frömmigkeit weiter, die Pharisäer als die (freilich unlautern, aber damals das religiöse Volksleben in seinem Charakter bestimmenden) Repräsentanten des A. T. auffassend.«

I trykt udgave: Bind 27 side 177 linje 16